

С. Д. Алексєєнко
*ст. викладач каф. медичної психології, психодіагностики
і психотерапії,
Дніпропетровський НУ ім. О. Гончара,
м. Дніпропетровськ*

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ УПОДОБАНЬ ПІДЛІТКІВ

Розглянуті питання професійного самовизначення підлітків. Експериментально досліджено взаємозалежність акцентуації характеру і професійних уподобань підлітків.

Ключові слова: професійне самовизначення, підліток, акцентуація характеру.

Рассмотрены вопросы профессионального самоопределения подростков. Экспериментально исследовано взаимовлияние акцентуации характера и профессиональных предпочтений подростков.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, подросток, акцентуация характера.

Questions of professional self-determination of teenagers are considered. Interference accentuation of character and professional preferences of teenagers is experimentally investigated.

Keywords: professional self-determination, teenagers, accentuation of character.

Становлення ринку праці в Україні потребує нового підходу до проблеми самореалізації особистості в професійній діяльності як в інтересах самої особистості, так і в інтересах суспільства. Тому особливої значущості набувають питання успішного професійного самовизначення підлітків в період навчання в загальноосвітній школі. Успіх вирішення даної проблеми в значній мірі визначається сформованістю у підлітків здатності до свідомого вибору професії, яка розглядається як здібність до пізнання своїх індивідуальних особливостей ("образ Я"), аналізу професій та прийняття рішень на основі співставлення вказаних типів знань.

Основою для такого підходу являється розгляд професійного самовизначення як процесу формування ставлення особистості підлітка до себе, як до суб'єкту майбутньої професійної діяльності. Співставлення індивідуальних особливостей підлітків з вимогами професії, яку вибрали, можна досягти в процесі включення їх в професійні проби, які представляють завершений цикл конкретних робіт, які направлені на виявлення та формування професійно-важливих якостей, характерних для певної професії.

Важливою вимогою формування особистісного смислу вибраної професійної діяльності підлітків являється націленість на досягнення кінцевого результату, яка направлена на отримання професії; співставлення програми реалізації професійного вибору; самоконтроль його адекватності.

Оцінка здібностей підлітків до свідомого вибору професії забезпечується комплексним вивченням їх індивідуальних особливостей за допомогою взаємопов'язаних методів, які спрямовані на вияв діяльнісних характеристик особистості (характер, поведінка) та самооцінки результатів по розвитку професійного самовизначення. Формування здібностей до свідомого вибору професії здійснюється поетапно на кожній віковій сходинці в процесі навчання та позаурочної діяльності. В результаті підготовки підлітків до свідомого вибору професії у них повинні сформуватися базові (основні) знання та вміння.

Таким чином, формування у підлітків здатності вибору професії спрямовано на вияв і розвиток мотиваційно-потребної сфери особистості, можливостей самореалізації у вибраній професійній діяльності. На усіх цих етапах підліток виступає в якості суб'єкта професійного вибору і при цьому враховується весь комплекс факторів, які впливають на структуру особистості в цілому [2; 3; 4].

Правильний вибір трудового шляху підлітками значною мірою залежить від достовірної інформації про майбутню професію та адекватних уявлень про свої психофізіологічні якості і властивості, серед яких помітну роль відіграє акцентуація характеру.

Мета дослідження полягала у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці наявності взаємозалежності акцентуації характеру та професійних уподобань підлітків. Реалізація мети дослідження зумовила необхідність розв'язання наступних завдань:

- Провести діагностику групи підлітків, яку склали учні 9-х класів в кількості 120 чоловік стосовно визначення акцентуації характеру за допомогою методики К.Леонгарда „Визначення акцентуації характеру”.
- Визначити професійні переваги при виборі професії підлітками за допомогою методики Дж.Барета „Профорієнтаційний тест 1: професійні заняття” та „Профорієнтаційний тест 2: назва професій” [1].
- Дослідити існування взаємозалежності акцентуації характеру та професійних уподобань підлітків.

Процедура обробки результатів дослідження носила комплексний характер і передбачала отримання інформації щодо наявності певної акцентуації характеру та професійних уподобань у підлітків.

Інтерпретуючи результати отримані за допомогою методики К.Леонгарда „Визначення акцентуації характеру” нами було виявлено наявність у підлітків певної акцентуації характеру та індивідуальний ступінь прояву цієї акцентуації.

Під час дослідження було виявлено такі типи акцентуацій: демонстративний, педантичний, застрягаючий, збудливий, гіпертивний, екзальтований, емотивний. Кількісний показник акцентуації за методикою К.Леонгарда „Визначення акцентуації характеру”, ми отримали наступні результати. Процентне співвідношення акцентуацій у вибірці підлітків

склало: демонстративний – 6,7%, педантичний – 10%, застрягаючий – 10,8%, збудливий – 16,8%, гіпертивний – 17,5%, екзальтований – 9,1%, емотивний – 20,8%, невизначений – 8,3%.

Найбільш чисельною виявилась група підлітків з емотивною акцентуацією характеру, її мають 25 із 120 досліджуваних. Менш чисельними є групи підлітків з гіпертивною та збудливою акцентуаціями (відповідно 21 і 20 досліджуваних). Найменше серед підлітків зустрічається демонстративна акцентуація характеру (8 із 120 досліджуваних). Незначну кількість складає група підлітків з невизначеним типом акцентуації (10 з 120 досліджуваних). У 60% досліджуваних ступінь прояву акцентуації сягає відмітки від 19 до 24 балів.

У ході проведення методики Дж.Барета „Профорієнтаційний тест 1: професійні заняття” та „Профорієнтаційний тест 2: назва професій” нами були одержані загальні результати відповідно до типу акцентуації. Інтерпретуючи отримані дані на більш конкретному рівні ми дійшли висновків, що кожному типу акцентуації притаманні особливі кількісні і якісні показники професійних уподобань.

Аналізуючи результати тестування демонстративного типу акцентуації за профорієнтаційним тестом Дж.Барета показники вибору професії домінують по професіям, які пов'язані з мистецтвом (М 68/64), це може свідчити, що люди даного типу тяжіють до професій, які дають вільний вибір і можливість використовувати свою інтуїцію та акторське обдарування. Високий показник вибору професій ми також маємо по професіям, котрі пов'язані з організацією (О 80/71), так як людям цього типу притаманні риси, що допомагають координувати роботу інших людей. Найнижчі показники вибору професій мають місце по професіям, котрі пов'язані з експериментальною діяльністю (Е 14/5), тому що вони вимагають схильності до аналізу та точності.

Аналізуючи результати тестування педантичного типу за профорієнтаційним тестом Дж.Барета показники вибору професій домінують по професіям, які пов'язані з експериментальною діяльністю (Е 82/81), тому що люди цього типу схильні до діяльності яка потребує високої точності, індивідуального графіку роботи та встановлення особистого її темпу. Низькі показники вибору професій мають місце по професіям котрі пов'язані з фізичною працею, так як вона потребує високої фізичної активності, а для людей педантичного типу притаманні риси, які не дозволяють виконувати роботу швидко і якісно одночасно, що блокує її виконання взагалі.

Згідно з результатами тестування застрягаючого типу за методикою Дж.Барета „Профорієнтаційний тест 1: професійні заняття” та „Профорієнтаційний тест 2: назви професій”, показники вибору професій склали суттєву перевагу по професіям які пов'язані з організацією (О 97/92) та бізнесом (Б 74/62). Такий стан пояснюється тим, що для людей

цього типу характерно відчуття впевненості, незалежності та можливості виявити себе. Має місце потреба в досягненні високих результатів. Значимим є також показник вибору професій по професіям, які пов'язані з мистецтвом (М 51/39), що зайвий раз свідчить про те, що люди цього типу акцентуації тяжіють до професій, які дають свободу і можливість використовувати свою інтуїцію. Низькі показники вибору професій мають місце по професіям, які пов'язані зі сферою соціальної роботи (С 8/9). Робота в цій сфері потребує не тільки уміння спілкуватися з людьми, основна задача полягає у вмінні зосередитись на цих людях.

Аналізуючи результати тестування збудливого типу за методикою Дж. Барета, показники вибору професій домінують по професіям які пов'язані з фізичною працею (Ф 84/77) та мистецтвом (М 60/57), це пояснюється тим, що люди даного типу акцентуації наділені хорошими фізичними даними, а також мають такі риси як охайність, добросовісність у роботі. Низькі показники вибору професій ми маємо по професіям пов'язаними зі словом (СЛ 12/5) та соціальною роботою (С 11/5), що пояснюється низькою контактністю.

Показники вибору професій за методикою Дж.Барета „Профорієнтаційний тест 1: професійні заняття” та „Профорієнтаційний тест 2: назви професій” гіпертивного типу акцентуації домінують за професіями, які пов'язані з експериментальною діяльністю (Е 67/63) та мистецтвом (М 55/48), тому що людям цього типу притаманні відчуття нового, оптимізм, енергійність та жага діяльності. Низькі показники ми маємо в сфері бізнесу (Б 5/17), що пояснюється несерйозним ставленням до обов'язків, а також людям цього типу акцентуацій не рекомендована робота в умовах жорсткої дисципліни.

Інтерпретація результатів тестування екзальтованого типу акцентуацій за методикою Дж.Барета дала наступні результати: домінують показники вибору професій по професіям які пов'язані з фізичною працею (Ф 72/68) та мистецтвом (М 67/62). Такі результати мають своє пояснення, для людей даного типу акцентуацій характерний вибір професій які пов'язані зі сферою мистецтва, більш того конкретно ті види мистецтва які передбачають нечасті контакти з аудиторією та художні види спорту. А також має місце вибір професій пов'язаних з близькістю до природи. Низький показник вибору професій по професіям пов'язаним зі сферою бізнесу (Б 10/10) та організацією (О 18/10), що обумовлено невмінням приймати рішення, реагувати в критичних ситуаціях та при наявності високого ризику невдачі.

Аналіз тестування емотивного типу акцентуації за методикою Дж.Барета дав такі результати: домінують показники вибору професій по професіям пов'язаним зі сферою мистецтва (М 91/73) та експериментальною діяльністю (Е 84/73), Так як людям цього типу акцентуацій відповідає діяльність яка потребує емоційної оцінки,

співпереживання, відсутності формальних рамок та обмежень. Низький показник вибору професій ми маємо по професіям, які пов'язані з прийняттям рішень – це відповідно сфери бізнесу (Б 28/10) і організації (О 15/10). Має місце низький рівень контактності пов'язаний зі спілкуванням – це, відповідно, сфери соціальної роботи (С 21/10) та слова (СЛ 17/10).

З метою виявлення статистичного зв'язку між отриманими показниками по „Профорієнтаційному тесту 1: професійні заняття” та показниками вибору професій, які були отримані в ході проведення „Профорієнтаційного тесту 2: назви професій” нами був проведений кореляційний аналіз.

Нами був виявлений кореляційний зв'язок між показниками по професійним заняттям та показниками вибору професії практично по усім типам акцентуації: демонстративному ($r = 0,865$ при $p < 0,006$), педантичному ($r = 0,913$ при $p < 0,004$), застрягаючому ($r = 0,787$ при $p < 0,019$), збудливому ($r = 0,885$ при $p < 0,005$), гіпертивному ($r = 0,923$ при $p < 0,004$), екзальтованому ($r = 0,826$ при $p < 0,012$), емотивному ($r = 0,891$ при $p < 0,006$). По невизначеному типу акцентуації коефіцієнт кореляції Пірсона дорівнює $r = 0,6269$ при $p < 0,132$, що говорить про незначущий кореляційний зв'язок.

Аналізуючи та підсумовуючи результати емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що для кожного типу акцентуації характерні певні професійні переваги при виборі професій, що підтверджує нашу гіпотезу про існування взаємозалежності акцентуації характеру та професійних уподобань підлітків.

У результаті проведеного теоретичного та практичного дослідження впливу акцентуації характеру підлітків на вибір професії ми ще раз переконалися в актуальності і важливості цієї проблеми, так як підлітковий вік являється періодом інтенсивного освоєння нового середовища, налагодження контактів з новим оточенням, що впливає на становлення характеру підлітка та його особистість в цілому, а також впливає на ефективність професійного самовизначення підлітка.

Підводячи підсумки ми дійшли наступних висновків:

- Високий рівень професійної направленості являє собою якісну особливість структури мотивів особистості яка відображає єдність інтересів і характерологічних особливостей підлітків, що знаходяться на етапі професійного самовизначення.
- Значну роль у формуванні професійної спрямованості підлітків відіграють характерологічні особливості особистості та рівень розвитку їх здібностей.
- Для вибору професії акцентуєваними підлітками необхідна така організація діяльності, яка б активізувала протиріччя між вимогами професії та їх особистісним сенсом для підлітків.
- Вибір професії підлітками значною мірою залежать не лише від

мотивації, а й від характерологічних особливостей, що були сформовані під впливом акцентуації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, яка пов'язана з професійним самовизначенням підлітків певного типу акцентуації характеру. На подальше вивчення чекають питання: дослідження змісту, умов праці на професійні переваги молоді з метою визначення постійних та змінних факторів професійної спрямованості; впливу параметрів компонентів професій на зміст професійної освіти; дослідження психолого-педагогічних умов залучення до професіографічної діяльності учнів 5 – 6 класів з метою їх більш раннього професійного самовизначення; розробки методичного забезпечення професіографічної діяльності учнів при дослідженні професій.

Література

1. Баррет Дж. Проверь себя [Текст] / Дж. Баррет. – СПб. : Питер, 2007. – 256 с.
2. Батаршев А. В. Диагностика профессионально важных качеств [Текст] / А. В. Батаршев, И. Ю. Алексеева, Е. В. Майорова. – СПб. : Питер, 2008. – 192 с.
3. Теоретичні і методичні основи профорієнтації учнів загальноосвітніх шкіл та психолого-педагогічний відбір абітурієнтів на педагогічній спеціальності вищих навчальних закладів [Текст] / укл. В.В. Вареник [та ін]. – Черкаси : ЧНУ, 2006. – 128 с.
4. Тюшев Ю. В. Выбор профессии: Тренинг для подростков [Текст] / Ю. В. Тюшев. – СПб. : Питер, 2008. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2010 р.

О.С. Сорока

*аспірант каф. вікової та педагогічної психології
ПНПУ ім. К. Д. Ушинського,
м. Одеса*

РОЗВИТОК ІНТУЇЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядається розвиток інтуїції у студентів творчої професії. Подається аналіз сучасних підходів до вивчення інтуїції та її механізмів. Емпіричним шляхом досліджується взаємозв'язок візуального мислення та інтуїції. Показано, що при високих показниках операційних компонентів і процесуальних характеристик візуального мислення спостерігається високий показник розвитку інтуїції.

Ключові слова: інтуїція, розвиток, творчі професії, дослідження.

В статье рассматривается развитие интуиции у студентов творческой профессии. Дается анализ современных научных подходов к изучению интуиции и ее механизмов. Эмпирически исследуется взаимосвязь визуального мышления и интуиции. Показано, что при высоких показателях операциональных компонентов и процессуальных характеристик визуального мышления наблюдается высокий показатель развития интуиции.

Ключевые слова: интуиция, развитие, творческие профессии, исследование.